

укладати шлюбний договір подружжю. Статті 97-99 СКУ визначили деякі аспекти сімейного життя, що можуть бути враховані подружжям при укладанні шлюбного договору, а в ст. 93 СКУ вперше за час існування інституту шлюбного договору йдеться про права дітей. Як і будь-який цивільний договір, шлюбний контракт може бути розірвано, змінено його умови, визнано недійсним тощо - про все це також зазначено в нових нормах СКУ [18; 170].

За роки існування в пострадянському законодавстві шлюбний договір зазнав певних змін і продовжує зазнавати їх і сьогодні. Старовинний інститут, який досить широко використовувався нашими пращурами, після свого відродження здобув негативну славу в багатьох нащадків радянського устрою. Більшість українців і досі вважають шлюбний контракт породженням капіталістичного ладу, покликаним якого є встановлення пріоритету майнових відносин над загальнолюдськими. Причиною нехтування цим правовим інститутом багатьма нареченими та подружніми парами переважно стає звичайний "людський фактор". Молодь, що одружується вперше, налаштована більш романтично й має більший рівень довіри до своєї половинки, тоді як більш досвідчені люди передусім бажають захистити майнові інтереси своїх дітей від можливих посягань з боку іншого з подружжя. Сьогодні саме шлюбний договір покликаний врегулювати й захистити інтереси не тільки чоловіка та дружини, але й певною мірою дітей.

Література

1. Законодательство зарубежных стран: зарубежная информация. - Вып. 207 / Законодательство о регистрации и расторжении брака (НРБ, ВНР, ГДР, СРР, ЧССР, Испания, Франция, ФРГ, Англия, США). - Москва, 1983. - С. 192-194.
2. Малышев К. Курс общего гражданского права России. Т. 1 / К. Малышев. - СПб.: Тип. М.М. Стасюлевича, 1878. - 1366 с.
3. Дашкевич П. Предбрачные убытки по обычаям малороссов / П. Дашкевич // Юрид. вестник. - 1982. - Т. X. - Кн. 2. - С. 220-221.
4. Українська минувшина: ілюстрований етнографічний довідник / А. Пономарьов, Л. Артюх, Т. Косміна та ін. - К.: Либідь, 1993. - 256 с.
5. Русские: семейный и общественный быт / [И.В. Власова, М.М. Громыко, С.М. Гусева и др.]; отв. ред. М.М. Громыко, Т.А. Листова; АН СССР. Ин-т этнографии им. Миклухо-Маклая. - М.: Наука, 1989. - С. 335.
6. Пономарев А.П. Развитие семьи и брачносемейных отношений на Украине: (этносоциал. пробл.) / АН УССР. Ин-т искусствоведения, фольклора и этнографии им. Рильского. - К.: Наук.думка, 1989. - 317 с.: ил.

7. Культура і побут населення України: навч. посіб. для вузів / В.І. Наулко, Л.Ф. Артюх, В.Ф. Горленко та ін. - К.: Либідь, 1991. - 230 с.: іл.

8. Полонська-Василенко Н. Історія України: у 2 т. / Н. Полонська-Василенко. - К.:Либідь, 1995. - Т. 2: Від середини XVII ст. до 1923 р. - 608 с.

9. Липець Л.В. Історія розвитку інституту шлюбного контракту в Україні і у світі / Л.В. Липець // Верховенство права в процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: тези IV Всеукр. наук.-практ. конф. - Острого: Національний університет "Острозька Академія", правничий факультет, 2005. - С. 34-35.

10. Брак у народів Західної і Південної Європи / Ю.В. Иванова, А.Н. Кожановский, Н.А. Красновская и др.; отв. ред. Ю.В. Иванова и др.; АН СССР. Ин-т этнографии им. Миклухо-Маклая. - М.: Наука, 1989. - 245 с.: ил.

11. Брокгауз Ф.А. Энциклопедический словарь / Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон; под. ред. И.Е. Андриевского. - СПб., 1891. - Т. IV. - С. 743.

12. Жилинкова И.В. Брачный контракт (договор) / И.В. Жилинкова. - Харьков: Ксилон, 2001. - 128 с.

13. Коллонтай А.М. Общий котел или индивидуальные алименты? / А.М. Коллонтай // Брак и семья. - М.; Л., 1926. - С. 134.

14. Васильев С. Припинення шлюбу: історико-правовий аспект / С. Васильев // Право України. - 1998. - № 2.

15. Закон України від 23 червня 1992 р. "Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю Української РСР": втратив чинність від 1 січня 2004 р. на підставі № 2947-14 // Відомості Верховної Ради. - 1992. - № 36. - Ст. 528.

16. Кодекс України про адміністративні правопорушення: за станом на 1 січня 2009 р. / Відомості Верховної Ради УРСР. - 1984. - № 51. - Ст. 1122.

17. "Про порядок укладання шлюбного контракту": Постанова Кабінету Міністрів України від 16.06.93 р. № 457 // Голос України. - 1993. - 26 червня.

18. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III / Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 21-22. - Ст. 135.

Середницька І.А.
кандидат юридичних наук
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Даниленко С.К.
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Надійшла до редакції: 12.06.2013

УДК 34(091)17-19(477.7)

ВСТАНОВЛЕННЯ ІМПЕРСЬКОЇ ВЛАДИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (наприкінці XVIII - на початку XIX ст.)

Сьогодні Україна наполегливо наближається до європейських стандартів. Послідовне та виважене реформування економічної та соціальної сфери, ефективність процесу наближення вітчизняного законодавства до законодавства держав, що входять до складу Європейського Союзу; реалізація положень

Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і ЄС та його членами сприятимуть переходу на сучасні європейські методи роботи. У зв'язку з цим цікаво буде проаналізувати деякі аспекти інтеграційних процесів в Україні, які відбувалися два століття тому.

З останньої чверті XVIII ст. у "Новоросії",

“Новоросійському краї”, простежуються тенденції інтеграційних процесів, що мали значний вплив на подальший розвиток регіону. На цій території в контексті геополітичного простору Російської імперії було започатковано формування поліетнічногоєвропейського соціуму з елементами інтернаціоналізму, особистою та економічною свободою. Строкатий склад населення, на відміну від внутрішніх губерній Російської імперії, став важливим чинником інтеграційних процесів у Новоросії. На початку XIX ст. у краї проживали представники багатьох народів: українці, росіяни, греки, італійці, поляки, французи, німці, болгари, серби, молдавани, угорці, турки, євреї, швейцарці, шведи та ін. Поселившись тут, вони принесли на нову територію свою ментальність, господарські, правові, релігійні, культурні традиції. Їх вирізняли від населення внутрішніх губерній імперії знання політичної й правової культури, діловитість, володіння ремеслом, прагнення до нового у виробництві й торгівлі. Переселенці вимагали вільніших економічних відносин, а тому й не поспішали приймати російське підданство, зважаючи, що краще: залишитись, чи з часом повернутися на батьківщину. Це суттєво вплинуло на формування місцевих структур державної влади в південному регіоні, що мали забезпечити його інтеграцію до імперського економічного й політичного комплексу.

Водночас українське Причорномор'я стало успішним прикладом європейської регіональної інтеграції в Російській імперії, пов'язаної з непересічними особистостями державних діячів, таких як Ришельє, Ланжерон, Феньш, Кампенаузен та ін., для яких інтереси розвитку краю були важливішими за особисті. Впровадження ними в управлінську сферу елементів європейського лібералізму, правової культури, поліетнічності, традицій економічної свободи забезпечили високий рівень розвитку регіону в XIX ст.

Проблема одержавлення південного регіону з приєднанням його до складу Російської імперії розглядалась у наукових працях дореволюційних дослідників: І.Ю. Андреевського, І.А. Блінова, В.М. Гессена, К.Ф. Головина, О.І. Градовського, В.М. Грабовського, В.В. Івановського, О.В. Лохвицького, М.М. Коркунова, А.О. Скальковського; радянських вчених - О.І. Дружиніної, М.П. Єрошкіна, В.М. Кабузана, В.І. Тимофєєнка в контексті висвітлення основ організації місцевого управління на півдні імперії, формування міського самоврядування, впливу на нього місцевої адміністрації; сучасних дослідників: О.М. Головка, О.Ф. Скакун, В.С. Шандри, О.Н. Ярмиша, П. Херліхі та ін. Проте історіографічний аналіз свідчить про те, що проблема започаткування та розвитку інтеграційних процесів в умовах встановлення місцевої державної влади в українському Причорномор'ї ще не отримала свого належного наукового вивчення.

Мета цієї статті полягає у висвітленні правових аспектів започаткування інтеграційного процесу на півдні Російської імперії на зламі XVIII - XIX ст. в умовах встановлення місцевої державної влади.

З приєднанням у другій половині XVIII ст. південних територій розпочалось впровадження системи управління, яка мала забезпечити якнайшвидше їх включення до загальногосподарського комплексу Російської імперії. На прикордонній території функціонування державних установ набувало місцевого забарвлення. Для представника імперської влади на окраїнних землях діяльність такої установи розглядалась як

виконання головного завдання в сприянні одержавленню нещодавно приєднаної території, поширення російської ідеї, управління традиції, зміцнення позицій корони в регіоні.

Встановлення генерал-губернаторської (намісницької) влади в Україні пов'язане з ліквідацією інституту гетьманства. Вперше в офіційних документах про владу генерал-губернатора йдеться в імператорському указі 1764 р. “Об утверждении в Малороссии, вместо гетманского управления, Малороссийской коллегии”, за яким Катерина II веліла генералу графу П.О. Рум'янцеву “главному малороссийскому командиру быть в такой силе как генерал-губернатору и президенту Малороссийской коллегии...” [1]. За документом він наділявся надзвичайними повноваженнями, які пізніше були узаконені для генерал-губернатора з метою забезпечення управління намісництвом.

Законодавство не встановлювало чітких меж генерал-губернаторських повноважень, але наділяло їх загальними функціями нагляду та управління [2, 33]. Такий підхід щодо призначення генерал-губернаторів спостерігається пізніше стосовно військових губернаторів і градоначальників.

Важливо зазначити, що перші генерал-губернатори, як підкреслював О.Д. Градовський, у своїй діяльності керувалися переважно ідеалами просвітницької держави [3, 312]. Така тенденція чітко простежується в діяльності перших одеських градоначальників, особливо Ришельє [4].

Розвиток Північного Причорномор'я мав специфічні особливості, які відрізняли цей край від внутрішніх районів Росії. Освоєння тут нових земель відбувалося в умовах жорстокої боротьби з Оттоманською імперією за вихід до Чорного моря, що завершилась успіхом Росії у війнах 1768 - 1774, 1787 - 1791 рр. Щоб закріпити досягнення в галузі зовнішньої політики, царський уряд форсував заселення й освоєння земель. Як відзначала О.І. Дружиніна, у розвитку краю останньої чверті XVIII ст. чітко простежуються такі етапи: 1) від підписання Кючук-Кайнарджийського мирного договору (1774 р.) до включення Криму до складу Росії (1783 р.); 2) від включення Криму до російсько-турецької війни 1787 р.; 3) від початку війни 1787 р. до кінця XVIII ст. [5, 5].

Новоросійську губернію було засновано в 1764 р. До її складу були включені землі зруйнованої Запорозької Січі. За Маніфестом Катерини II від 3 серпня 1775 р. про знищення Запорозької Січі наголошувалось на тому, що “неттеперь более Сечи Запорожской в политическом ее уродстве, следовательно же и казаков всего имени” [6]. Над цими землями встановлювалася “особлива опіка” заснованого там врядування. Генерал-губернатор мав забезпечити особливі заходи щодо організації надійної влади, що передбачали “истребление на будущее время” самої назви запорозьких козаків і Січі Запорозької [6].

Після знищення Запорозької Січі (1775 р.) на території південної України царський уряд проводить часті, часом невмотивовані, адміністративно-територіальні зміни, метою яких було забезпечення умов для заселення та господарського розвитку краю як складової імперії, встановлення над ним повного контролю з боку генерал-губернатора, який уособлював державну владу.

Починаючи з 1783 р., у зв'язку з ліквідацією загрози турецько-татарської навали й приєднанням Криму до Російської імперії, Новоросійська та Азовська губернії,

засновані відповідно в 1764 і 1775 рр., розглядалися урядом не лише як окраїнні землі, а як регіон, який у господарському відношенні мав поступово злитися в єдиний комплекс з іншими територіями країни. Указом 1783 р. було прийнято рішення поширити на них дію “Учреждения” 1775 р. Проведення адміністративної реорганізації в краї було доручено генерал-губернатору. Цю посаду обіймав князь Г.О. Потьомкін - видатний державний діяч з найближчого оточення Катерини II, який мав значний вплив на формування державної політики й був одним з найкращих її провідників, зокрема адміністративного поділу та управління регіоном. За його пропозицією було встановлене чітке розмежування вказаних вище губерній та їх повітів [7]. За “Учреждением” 1775 р. була узаконена норма заселення губерній (300 - 400 тис. душ), “дабы губерния, или наместничество по порядку могла быть управляема” [8]. Азовська та Новоросійська губернії на початку 80-х років XVIII ст. були мало заселеними й вказаним вимогам не відповідали. Тому в 1784 р. Катерина II підписала указ про об’єднання вказаних губерній у Катеринославське намісництво з організацією управління відповідно до узаконеної “Учреждением” 1775 р. моделі [9].

Одним з важливих чинників формування правових основ державної влади на території колишнього Кримського ханства, приєднаної до Російської імперії в 1783 р., було створення особливої адміністративної одиниці - Таврійської області, яка була мало заселеною й в економічному відношенні дуже відсталою. Для відновлення Криму російському уряду доводилось враховувати існуючі тут соціальні відношення з національними й релігійними особливостями місцевого населення. Утверджуючи своє панування в Криму, царизм робив ставку на татарських князів і мурз, в яких вбачав свою опору. За указом 1784 р. вони були привілеєні в правах і привілеях до російського дворянства [10]. У грудні 1783 р. з ініціативи генерал-губернатора Г.О. Потьомкіна тут було сформовано “Таврійське обласне правління” з представників кримської знаті під загальним керівництвом “начальника російських військ” генерала Ігельстрома, який обіймав посаду “правителя Криму” з 18 серпня 1783 р. [5, 96, 116]. Наведені О.І. Дружиніною дані свідчать про те, що генерал Ігельстром постійно надавав звіти Потьомкіну про стан справ у Таврійській області і був йому підпорядкований. Особливості розвитку краю та формування владних структур мали суттєвий вплив на організацію державної влади у Феодосійському й Керч-Єнікальському, а пізніше - Севастопольському і Ялтинському градоначальствах.

Генерал-губернатори як провідники державної політики на підвладних їм територіях, користуючись надзвичайною владою й довірою імператриці, часто керувалися у своїх діях не законодавством, а власним розумінням її волі. Це характеризує діяльність на півдні України генерал-губернаторів П.О. Рум’янцева (1764 - 1774), Г.О. Потьомкіна (1774 - 1791), П.О. Зубова (1791 - 1795), Й.І. Хорвата (1795 - 1796). У своїй управлінській діяльності вони могли діяти значною мірою “на свій розсуд” і “були самі собі законом”. Надзвичайні повноваження й довіра монарха сприяли тому, що з часом ця наглядова структура переросла на особисте управління генерал-губернатора (намісника) [11, 197]. Його функції в зазначений період чітко визначені не були, що привело до частих непорозумінь. На це вказували дослідники XIX ст. І.А. Блінов і О.Д. Градовський.

Наприклад, О.Д. Градовський підкреслював, що судові функції намісника перебували в стадії формування й не мали чіткого визначення. З одного боку, йшлося про його невтручання в судочинство, “намісник не є суддя”, а з іншого - суди підлягали його контролю [3, 306]. Невмотивовані судові рішення могли ним опротестовуватися, передаватися до Сенату, а при особливому значенні для держави - імператорові.

Генерал-губернаторство як інститут державної влади забезпечувало управління місцевими установами й нагляд на приєднаних південних територіях Російської імперії до його відміни Павлом I. В його указі 1796 р. “О новомразделении государства на губернии” генерал-губернаторства як адміністративно-територіальні одиниці вже не називалися [12]. За документом Катеринославське намісництво було перейменоване на Новоросійську губернію, яка простягалася від Дністра аж до Кубані. На чолі губернії стояв губернатор, який частково перейняв функції намісника, а статус останнього був ліквідований. Внаслідок таких змін губернатор наділявся контрольними повноваженнями щодо всіх урядових установ губернії, його влада поширювалася й на судові органи, де він здійснював ревізію та затверджував вироки палат карного суду.

Зміни в місцевому управлінні були важливими, бо вони сприяли поширенню військових губернаторств на територію України, а згодом і градоначальництва. Крім того, встановлення в Новоросії постійного місцевого управління стало важливим кроком у розвитку краю.

Приєднання великих територій, зміна правителів створювали істотні управлінські проблеми та зловживання владою. Мабуть, цим можна пояснити один з перших іменних указів Олександра I Сенату “О запрещении начальникам губерний принимать от градских людей подарки” [13]. Проте ліквідувати хабарництво серед державних посадовців у такий спосіб так і не вдалося.

Іменним указом Олександра I від 8 жовтня 1802 р. “О разделении Новороссийской губернии на три губернии: на Николаевскую, Екатеринославскую и Таврическую и об устройстве там судебных мест” було започатковано в Російській імперії градоначальницьку форму місцевого управління [14]. В указі зазначено, що губернії Миколаївська й Катеринославська в їх штатах і формі управління повинні дотримуватися правил, вказаних в “Учреждении постановленных, и вновь изданных для всех Великороссийских губерний оложений, исключая четырех портовых городов...” - Одеси, Херсона, Таганрога, Феодосії. Цим портовим містам указом передбачалося надати “на користь торгівлі” особливі переваги. Крім того, у кожному з названих міст “сверхположенных по штатам для отправления правосудия и полицейского надзора мест и чинов, для покровительства торгующим имеет быть от нас определены чиновники высших классов особенный Градо-Начальник...” [14].

Згодом названі в указі міста, крім Херсона, стали центрами градоначальств. Це були нові адміністративні одиниці, завдання яких були дуже подібними до губернаторських. Як підкреслював О.Д. Градовський, підставами до вилучення деяких міст із загального губернського управління в градоначальства було їхнє особливе значення переважно в торговельному відношенні, як портів, важливих для ведення зовнішньої торгівлі, що вимагали особливих заходів піклування та поліцейського нагляду. Вагомим чинником необхідності

останнього О.Д. Градовський вважав наявність у градоначальствах переселенців, “пришлого населення, що викликає необхідність особливого поліцейського нагляду” [3, 135]. Таке твердження підтримував також В.Є. Романовський, акцентуючи увагу на безпосередньому підпорядкуванні градоначальника “центральної владі” [15, 433]. Вважаємо, що зауваження В.Є. Романовського потребує уточнення. Безпосередньо центральної владі градоначальник підпорядковувався на початковому етапі формування нового інституту місцевого врядування - градоначальництва. З 1821 р. таке підпорядкування здійснювалося через посередництво військового губернатора, а з 1822 р. - генерал-губернатора.

Визначення Херсона, Таганрога, Феодосії як найбільш перспективних міст півдня Російської імперії передбачало виключення їх із загального губернського управління й встановлення градоначальницької влади з наданням їм особливих переваг для розвитку торгівлі. Це, своєю чергою, вимагало посилення нагляду з боку державного службовця, наділеного імператором відповідними владними повноваженнями. Подальші дії уряду підтвердили послідовність у прийнятті рішення щодо градоначальництва в Одесі, Таганрозі, Феодосії - портових містах, яким надавалися особливі переваги. Херсон з 1803 р. набув статусу губернського центру, тому з вказаного переліку відразу випав.

Більш детально пояснення причин створення на півдні градоначальств знаходимо в імператорському рескрипті миколаївському військовому губернатору генерал-лейтенанту Беклешеву від 7 лютого 1803 р.: “Вигідне розташування краю обіцяє значну користь для торгівлі, яку уряд повинен підтримувати. Упущення цієї мети останнім часом стало суттєвою перепорою для розвитку портових міст” [16, арк. 5]. З метою покращання становища Олександр I прийняв рішення “призначити особливих градоначальників в Одесу, Таганрог, Кефу (Феодосію) і Херсон”. У документі підкреслювалося, що перших двох градоначальників уже призначено, у Феодосії - відсутні належні умови для такого заходу (“неуцеление ещенникаких заведений в Кефе”), а близькість Херсона від губернського центру дозволяє поки що залишити ці міста у віданні військового губернатора Беклешевої губернського начальства.

Пояснення конкретних причин затримки з призначенням інших градоначальників супроводжувалося настановою для Беклешева щодо нагального ретельного огляду ввірених йому в управління губерній з метою виявлення недоліків і їх ліквідації, забезпечення умов для майбутнього градоначальництва. Особливо наголошувалося на необхідності встановлення нагляду за створенням належних умов для іноземців, що прибули до краю на постійне проживання. У документі акцентувалась увага на тому, що переселенці повинні мати надійний захист і “в делах управу, кои хони часто до сего не находили” [16, арк. 5-6]. Необхідність опіки над іноземцями в портових містах визначалась також як одна з важливих умов створення там градоначальницького управління.

Одеське й Таганрозьке градоначальства були засновані в 1803 р., Феодосійське - у 1804 р., а Херсонське - створене так і не було. У 1803 р. губернське управління з Миколаєва було переведене до Херсона й Миколаївська губернія була перейменована на Херсонську [17]. Отже, від 15 травня 1803 р. і до 1919 р. Одеса територіально входила до складу Херсонської губернії.

Потрібно зазначити, що не всі міста, які існували на той час у причорноморському регіоні й мали перспективу для розвитку, виділялись у градоначальства. Головним чинником створення градоначальства у вказаних вище портових містах було надання їм урядом особливих переваг, тобто пільг, як вказано в імператорському указі від 8 жовтня 1802 р. “на користь торгівлі” [14].

Інститут градоначальництва відіграв значну роль у започаткуванні та розвитку інтеграційних процесів, прискоренні колонізації півдня Російської імперії, впровадженні різних заходів заохочення переселенців до постійного тут проживання. У першій половині XIX ст. особливе значення мали Одеське, Таганрозьке (значну частину території якого складали українські землі), Феодосійське, Керч-Єнікальське, Ізмаїльське градоначальства.

Політику Олександра I щодо одержавлення південного регіону називали космополітичною, такою, що базувалася на ідеології, заснованій на французькій просвітницькій літературі, а не на особливостях російської дійсності. Окремі вищі урядовці й, зокрема, перші градоначальники (Ришельє, Кампенгаузен, Ланжерон) сподівалися, що благоустрій ввіреного в управління регіону й держави можна поліпшити шляхом проголошення принципів Шарля Монтеск'є, а рутину, забобони, неучтливо викорінити правильно організованими просвітницькими заходами. Це підтверджують також висновки щодо цього періоду історичного нариса, присвяченого сторіччю утворення Міністерства внутрішніх справ [18, 48]. Особливо переконаним у важливості просвітніх та інтеграційних заходів був перший одеський градоначальник Ришельє. Він доклав багато зусиль, спрямованих на підвищення культурного рівня населення, дбав про заснування освітніх закладів. На нижчі керівні посади в краї герцог запрошував переважно іноземців, які несли з собою європейські навички в урядуванні, торгівлі, освіті, господарюванні. Це Ришельє належать слова, що якби російський уряд забув про цей край років на 25, то він ручається за його процвітання, а Одеса перетворилася б на Марсель [19, 24]. Однак із часом йому все важче було знаходити порозуміння з центральною владою, зокрема, у питаннях матеріального сприяння населенню градоначальства, важливості впровадження портофранко та ін. Толерантні методи його урядування не завжди узгоджувалися з традиціями Російської імперії. Процес посилення самодержавної влади набирив силу, що згодом позначилося в надзвичайній централізації управління, встановленні чіткої підпорядкованості одних владних структур іншим згідно з визначеною ієрархією.

Отже, започаткування інституту градоначальництва в системі державного механізму Російської імперії сприяло впровадженню європейських ідей лібералізму та економічної свободи на півдні держави, що своєю чергою надавало розвиток торгівлі та інвестиціям, формуванню підґрунтя для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, громадського, культурного співробітництва. Дослідження корисного історичного досвіду Півдня України у сфері державного управління інтеграційними процесами є корисним для підтримки сучасних зусиль України щодо зміцнення демократії, розвитку її економіки та завершення переходу до ринкової економіки.

Література:

1. Указ Екатерины II “Об утверждении в Малороссии, вместо гетманского управления, Малороссийской кол-

легии". 10 ноября 1764 г. // Полное собрание законов (ПСЗ) Российской империи. - Собр. I. - Т. 16. - СПб., 1830. - № 12277.

2. Морякова О.В. Система местного управления России при Николае I / О.В. Морякова. - М.: МГУ, 1998. - 271 с.

3. Градовский А.Д. Исторический очерк учреждения генерал-губернаторств в России / А.Д. Градовский // Собр. соч. - СПб.: тип. М.М. Стасюлевича, 1899. - Т. 1. - С. 299-338.

4. Юрий I.A. Идея громадянського суспільства та діяльність дюка де Ришельє в м. Одесі / I.A. Юрій // Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць. - Вип. 28. - Одеса: Фенікс, 2006. - С. 501-506.

5. Дружинина Е.И. Северное Причерноморье в 1775 - 1800 гг. / Е.И. Дружинина. - М.: Наука, 1959. - 279 с.

6. Манифест Екатерины II. Об уничтожении Запорожской Сечи и о причислении оной к Новороссийской губернии. 3 августа 1775 г. // ПСЗ Российской империи. - Собр. I. - Т. 20. - СПб., 1830. - № 14354 (13354).

7. Именной указ, данный Сенату. О составлении Екатеринославского наместничества из губерний Азовской и Новороссийской. 30 марта 1783 г. // ПСЗ Российской империи. - Собр. I. - Т. 21. - СПб., 1830. - № 15696.

8. Учреждения для управления губерний Всероссийской империи. Часть I. 7 ноября 1775 г. // ПСЗ Российской империи. - Собр. I. - Т. 20. - СПб., 1830. - № 14392.

9. Именной указ, данный Сенату. Об открытии Екатеринославского наместничества. 4 июля 1784 г. // ПСЗ Российской империи. - Собр. I. - Т. 22. - СПб., 1830. - № 16028.

10. Именной указ, данный Сенату. О позволении князьям и мурзам татарским пользоваться всеми преимуществами российского дворянства. 22 февраля 1784 г. // ПСЗ Российской империи. - Собр. I. - Т. 22. - СПб., 1830. - № 15936.

11. Блинов И.А. Губернаторы: ист.-юрид. очерк / И.А. Блинов - СПб.: Типолитография К.Л. Пентковского, 1905. - 366 с.

12. Именной указ, данный Сенату. О новом разделение государства на губернии. 12 декабря 1796 г. // ПСЗ Российской империи. - Собр. I. - Т. 24. - СПб., 1830. - № 17634.

13. Указ именной, данный Сенату. О запрещении начальникам губерний принимать от градских людей подарки. 11 октября 1801 г. // ПСЗ Российской империи. - Собр. I - Т. 26. - СПб., 1830. - № 20030.

14. Указ именной, данный Сенату. О разделении Новороссийской губернии на три губернии: на Николаевскую, Екатеринославскую и Таврическую, и об устройстве там судебных мест. 8 октября 1802 г. // ПСЗ Российской империи. - Собр. I. - Т. 27. - СПб., 1830. - № 20449.

15. Романовский В.Е. Государственные учреждения древней и новой России / В.Е. Романовский. - М.: Изд. I. Кнебель, 1911. - 449 с.

16. Державний архів Одеської області (ДАОО). - Ф. 1. - Управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора. - Оп. 248. - Спр. 1606. - Інструкції херсонському військовому губернатору і одеському градоначальнику. Все підданійша доповідь. - 1802 - 1803 рр. - 239 арк.

17. Указ именной, данный Сенату. О переводе губернского управления из Николаева в Херсон и о переименовании Николаевской губернии в Херсонскую. 15 мая 1803 г. // ПСЗ Российской империи. - Собр. I. - Т. 27. - СПб., 1830. - № 20760.

18. Министерство внутренних дел. 1802-1902. Исторический. очерк. - СПб., 1901. - 335 с.

19. Захарова О.Ю. "Генералы своих судеб": М.С. Воронцов - генерал-губернатор Новороссийского края / О.Ю. Захарова. - М., 1998. - 120 с.

Юрій I.A.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права

ОДУВС

Надійшла до редакції: 03.05.2013